

- студії : зб. наук. пр. – Вип. 15 / [уклад. : Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – С. 34–43.
3. Леута О. І. Семантико-синтаксичні параметри українського дієслова / О. І. Леута. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 404 с.
 4. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма / Е. И. Горошко. – Москва; Харьков : ИД ИНЖЕК, 2003.
 5. Лазаренко С. И. Синтаксические способы выражения речевой оценки / С. И. Лазаренко // Русская филология. Украинский вестник. – 1994. – № 4. – С. 6–9.
 6. Лопатин В. В. Русская словообразовательная морфемика. Проблемы и принципы её описания / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1977. – 315 с.
 7. Моїсєєва Ф. А. Моральна оцінка на аксіологічній шкалі / Ф. А. Моїсєєва // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Житомир : ЖДУ, 2004. – С. 186–189.
 8. Новий тлумачний словник української мови / [уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2001. – 864 с.
 9. Овсієнко Л. О. Функціонально-прагматична сутність оцінки як категорії дискурсу та основні підходи до її вивчення /Л. О. Овсієнко // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2010. – Вип.10. – С.184–187.
 10. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 314 с.
 11. Русанівський В. М. Структура лексичної та граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1988. – 232 с.
 12. Серышева Ю. В. Многоприставочные глаголы с накопительной семантикой в аспекте психолингвистического эксперимента / Ю. В. Серышева // Вестн. Томск. гос. ун-та. – 2012. – № 364 (ноябрь). – С. 18–21.
 13. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716с.
 14. Сидоренко Т. М. Кількісні способи дієслівної дії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. М. Сидоренко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.
 15. Тимофєєва І. С. Оцінні значення конструкцій із предикатами фізичного стану / І. С. Тимофєєва // Мовознавчий вісник: зб. наук. пр. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2010. – Вип.10–С. 244–247.
 16. Фразеологічний словник української мови : в 2-х кн. Кн. 1. / [за ред. Л. С. Паламарчука]. – К. : Наук. думка, 1993. – 528 с.

Котенко Вікторія. Оценочный компонент в семантической структуре глаголов кумулятивного способа действия. На современном этапе лингвистических исследований микроструктура лексики со специфической семантикой кумулятивности требует изучения как функционально-семантическая категория. Целью статьи является изучение оценочного компонента в структуре семантики глаголов кумулятивного способа действия. Основные методы исследования – описательный, сопоставительный и структурно-семантический анализ. Результатом исследования стало условное разделение кумулятивных глаголов на позитивные, нейтральные и негативные. Дальнейшее исследование способов выражения оценки в кумулятивных конструкциях лексического, синтаксического и фразеологического уровней существенно дополнит теорию функционально-семантических категорий и расширит диапазон их функций в процессе реализации их семантики.

Ключевые слова: функциональная грамматика, кумулятивная категория, кумулятивная семантика, оценочный компонент семантики, позитивная/нейтральная/негативная кумулятивность.

Kotenko Victoria. Evaluative Component in the Semantic Structure of the Verbs of Cumulative Mode of Action. At the present stage of linguistic research cumulativity requires a detailed study as a functional and semantic category. The purpose of this article is to study the evaluative component in the semantic structure of the verbs of cumulative mode of action. The basic research methods are descriptive, comparative, structural and semantic analysis. The result of the study was the conditional division of cumulative verbs into positive, neutral and negative from the point of view of subjective modality. Further research of the ways of expression of evaluation in cumulative structures of lexical, syntactic and phraseological levels will substantially supplement the theory of functional semantic categories and expand the range of their functions in the process of implementing their semantics.

Key words: functional grammar, cumulative category, cumulative semantics, evaluative component of semantics, positive/neutral/negative cumulativity.

Стаття надійшла до редколегії
21.05.2013 р.

Комп'ютерна термінологія: особливості вживання окремих морфологічних категорій

Статтю присвячено проблемам сучасної української комп'ютерної термінології, яка перебуває в процесі уніфікації та розвитку, зокрема розглянуто деякі граматичні аспекти, а саме: вживання закінчень родового відмінка в комп'ютерних термінах II відміни чоловічого роду. Здійснено спробу об'єднати в тематичні групи проблемні терміноодиниці, в яких є сумніви щодо вибору флексії. Конкретну увагу звернено на терміноодиницю *макрос*, яка на сьогодні слабо впорядкована щодо вибору флексії в родовому відмінку однини. Зважаючи на лексичне значення слова, морфемну будову та наголос, проведено ґрунтовний компонентний аналіз і визначено доречно закінчення родового відмінка однини чоловічого роду.

Ключові слова: українська термінологія, граматична категорія, родовий відмінок, флексія, друга відміна, однина.

Постановка наукової проблеми та її значення. Для професійного, ділового, наукового мовлення надзвичайно важливою є нормативна визначеність, і тому актуальним питанням сучасного українського правопису є складні випадки вживання закінчень *-а (-я)* та *-у (-ю)* родового відмінка однини термінів чоловічого роду II другої відміни з нульовим закінченням. Суть проблеми на-самперед полягає в складності, певній заплутаності, розмитості правил, що мотивують вживання конкретного закінчення. За чинним українським правописом [1], у якому численні винятки з правил проілюстровано переважно кількома прикладами без коментарів, іноді буває важко в конкретному випадку визначити флексію. Це зумовлено також екстралінгвальними втручаннями в систему української термінології за нашого часу: укладачі словників користуються російською мовою як посередницею, нерідко ігноруючи особливості української морфологічної норми.

Своєрідною рисою вживання родового відмінка однини іменників чоловічого роду II другої відміни є варіантність закінчень *-а(-я)/-у(-ю)*, тому спостерігаємо деяку плутанину у виборі закінчень комп'ютерних термінів, що викликає труднощі в користувачів цієї термінології.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. До проблеми унормування закінчень родового відмінка однини іменників чоловічого роду II відміни зверталися відомі мовознавці О. Синявський, С. Смаль-Стоцький, В. Юносова, М. Зубков, І. Ющук, О. Пономарів, Н. Лозова [2] та ін. Їхні дослідження виявляють, що впродовж розвитку української мови співвідношення між флексіями родового відмінка однини іменників чоловічого роду змінювалися. Давні літописи [3, с. 19–22] засвідчують, що закінчення *-а (-я)* переважало. Уже приблизно з XV ст. закінчення *-у (-ю)* починає активно витіснювати флексію *-а (-я)*. Наприкінці XX ст. виникла нагальна потреба унормувати цю граматичну категорію.

Мета статті – розглянути складні випадки вживання флексій *-а (-я)* та *-у (-ю)* в деяких комп'ютерних терміноодиницях чоловічого роду II відміни, оскільки процес унормування флексій *-а (-я)* та *-у (-ю)* в українській комп'ютерній термінології триває досі.

Актуальність дослідження полягає в потребі усталити та унормувати складні випадки вживання комп'ютерних термінів II відміни чоловічого роду однини в родовому відмінку, зважаючи на правила української мови.

У мовознавстві існує загальна тенденція: іменники, що є назвами конкретних одиничних предметів, мають флексію *-а (-я)*; іменники, що означають збірність або процесуальність, абстрактні поняття – флексію *-у (-ю)*. Дотримуючись цієї тенденції, комп'ютерні терміни поділяємо на такі групи:

1) терміни, що мають флексію *-а(-я)* в родовому відмінку однини II відміни:

– назви осіб, звань, посад, персоніфіковані предмети та явища: *адміністратор(-а)*, *інженер(-а)*, *системотехнік(-а)*, *користувач (-а)*, *оператор (-а)*, *Паскаль (-я)*, *програміст (-а)*, *тестер (-а)*, *хакер (-а)*;

– назви чітко окреслених предметів: *веб-вузол (-вузла)*, *відеодисплейний (-ого) термінал (-а)*, *дисплей (-я)*, *екран (-а)*, *комп'ютер (-а)*, *кошик (-а)*, *курсор (-а)*, *лазерний (-ого) диск (-а)*, *лазерний (-ого) принтер (-а)*, *логін (-а)*, *маркер(-а)*, *модем (-а)*, *накопичувач (-а)*, *процесор (-а)*, *роутер (-а)*, *сервер (-а)*, *сканер (-а)*, *стовпець (-ця)*, *шаблон (-а)* (пристрій, креслення);

– назви машин та їхніх деталей: *адаптер (-а)*, *банер (-а)*, *індикатор (-а)*, *комутатор (-а)*, *транслятор (-а)*, *цифровий (-ого) перетворювач (-а)*;

– назви одиниць виміру: *біт (-а), бод (-а), гігабайт (-а), кілобайт (-а), кілобіт (-а), мегабайт (-а), мегабіт (-а), піксель (-я), терабайт (-а), флор (-а)*;

– назви чужомовного походження на позначення елементів будови чого-небудь, конкретних предметів, символів, знаків, геометричних фігур і їхніх частин, програм: *акронім (-а), архіватор (-а), асемблер (-а), Бейсик (-а), браузер (-а), буфер (-а) кластер (-а), програмний (-ого) модуль (-я)*;

2) терміни, що мають флексію *-у(-ю)* в родовому відмінку однини II відміни:

– назви на означення сукупних (збірних) понять: *вигляд (-у), вірус (-у), домен (-у), друк (-у), запам'ятовувальний (-ого) пристрій (-ю), імпульсний (-ого) код (-у), інформаційний ресурс (-у), код (-у), об'єктний (-ого) пул (-у), сайт (-у) символ (-у), статус (-у), текст(-у), трек (-у), формат (-у), функціонал (-у), шрифт (-у)*;

– терміни чужомовного походження, які означають технічні процеси, частину площі тощо: *алгоритм (-у), апгрейд (-у), андейт (-у), копірайтинг (-у), монтаж (-у)*;

– назви дій, властивостей, станів, ознак, явищ, абстрактних понять:

діапазон (-у), зв'язок (-у), клас(-у), метод (-у), сервіс (-у), шаблон (-у) (зразок), штучний (-ого) інтелект (-у);

– більшість складних безсуфіксних слів та префіксальних (префіксоїдних) іменників (крім назв істот):

ввід (-у), вивід(-у), запит (-у), запуск (-у), звіт (-у), Інтернет (-у), інтерфейс (-у), кеш (-у), програмний (-ого) інтерфейс (-у), розрив (-у), трекбол (-у) тренінговий (-ого) центр (-у).

На прикладі терміноодиниці *макрос*, зробивши компонентний аналіз, визначимо, яку флексію потрібно вибрати – *-а (-я)* чи *-у (-ю)*.

Розгляньмо різні значення терміноодиниці *макрос*:

«Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання» [4].

Макрос – інформ. 1. *Засіб заміни однієї системи символів іншою.* 2. *Послідовність команд, що запускається одним натисненням клавіші на клавіатурі або кнопки на екрані дисплея.*

Вікіпедія трактує лексему **макрос** так: «у програмуванні **макросом** називають таку абстракцію, коли усі випадки появи у документі тексту, що відповідає шаблону, модифікуються за заданими правилами. Також назва «**макрос**» може вживатися у багатьох інших контекстах, як то клавіатурні макроси та мови макросів тощо. Більшість із таких контекстів безпосередньо пов'язана з тією самою концепцією – одна подана коротка команда або дія під час виконання розгортається у велику кількість інструкцій нижчого рівня абстракції» [8].

Макрос – деяка послідовність дій користувача прикладної програми, що записана у вигляді окремої процедури, яка може виконуватися автоматично як одна команда. Практикум з програмування на VBA [5].

Макрос – збереження послідовності команд або натиснення клавіш для використання в майбутньому [6].

Macro – 1) *макрокоманда, макрос* (від грецького *macros* – великий, довгий) *послідовність команд і (або) натискань клавіш, що записує макрореєстратор під унікальним ім'ям*; 2) *макровизначення, блок команд, що асоціюється із певним унікальним ім'ям* («Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету, програмування») [7].

Проаналізувавши лексичні значення терміноодиниці *макрос*, робимо висновок щодо значення:

– термін іншомовного походження, що означає назву процесу, послідовність дій, команд, абстракцію, – відтак, утворюючи родовий відмінок однини, слід уживати флексію *-у*;

– щодо морфемної будови, то в літературі з програмування та інформаційної технології терміноодиницею **макрос** послуговуються як синонімом до слова *макрокоманда*. Отже, в українській мові терміноодиницю **макрос** утворено внаслідок усічення композита *макрокоманда*:

macrosotand → *macros* → *макрос*.

Оскільки більшість безсуфіксних слів іменників чоловічого роду II відміни мають у родовому відмінку однини закінчення *-у* (крім назв істот), то логічним є використання флексії *-у* для утворення родового відмінка однини терміноодиниці *макрос*.

Але в комп'ютерному дискурсі стикаємося і з іншими визначеннями поняття *макрос*, наприклад: «*макросом називають один із засобів спілкування чи зображення з написом чи без, що вирізняється здатністю точно відображати певні емоції. Часто таким зображенням підкріплюється висловлювання чи коментар*» (Вікіпедія) [8].

Макрос – зображення, яке використовують для ілюстрації висловлення емоцій, додаючи до постів чи коментарів під час спілкування у мережі [9].

Макрос – кумедна картинка, що додається до повідомлення в мережі й призначена для наочного передавання, емоційного навантаження чи власного ставлення. У широкому значенні будь-який контент, який виконує подібну функцію [9].

Проаналізувавши такі терміноіди, можна зробити висновок, що ці поняття мають спільну сему 'зображення', 'картинка', отже, це чітко окреслений предмет, і тому, за правилами українського правопису, слід у такому значенні уживати в родовому відмінку II відміни однини закінчення **-а**.

Як уже зазначено, для української мови характерною ознакою родового відмінка однини є варіантність форм, що зумовлено лексичним значенням слова, його морфемною будовою та наголосом. І це не розхитує мовної норми, попри намагання представників точних наук досягти повної однозначності в галузевих терміносистемах. З одного боку, варіантність свідчить про гнучкість, багатство лінгвальних виражально-зображальних засобів, дає можливість диференціювати значення комп'ютерних термінів, а також розпізнавати їхні відтінки, з другого – про незавершеність та безперервність процесу стандартизації української комп'ютерної термінології.

Отже, на основі пропонованого дослідження робимо **висновок**:

1. Залежно від значення слова простежуємо тенденцію мови закріпити за певними граматичними формами семантичні відтінки: 1) закінчення **-а(-я)** в комп'ютерній термінології переважно мають терміни, що означають назви посад, професій, назви чітко окреслених предметів, назви машин і їхніх деталей, назви одиниць виміру, назви чужомовного походження на позначення елементів будови чого-небудь, символів, знаків, програм; 2) закінчення **-у (-ю)** мають терміни, означають сукупні та збірні поняття; чужомовні терміни, що означають технічні процеси; назви абстрактних понять, дій, властивостей, станів, ознак тощо.

2. Упродовж останнього часу спостерігаємо розширення семантики окремих іменників, у тому числі термінів, що зумовлює варіантність закінчень родового відмінка однини II відміни. Таке лексико-семантичне явище стосується також комп'ютерних термінів і вимагає подальшого дослідження.

Джерела та література

1. Український правопис. – К. : Наук. думка, 2008. – 288 с.
2. Лозова Н. Дзвона чи дзвону? або **-а (-я)** чи **-у (-ю)** в родовому відмінку : словн.-довід. / Н. Є. Лозова, В. Б. Фридрак. – К. : Наук. думка, 2007. – 168 с.
3. Зубков. М. Нормалізація закінчень іменників чоловічого роду однини II відміни в родовому відмінку / М. Зубков // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка» № 709. Проблеми української термінології. Л. : Вид-во НУ «Львівська політехніка». – С 19–22.
4. Єрмоленко С. Я. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – Х. : Фоліо, 2006 р. – 623 с.
5. Каленюк П. І. Практикум з програмування на VBA. Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей / П. І. Каленюк, А. Ф. Обшта, Н. М. Гоблик, Н. Ф. Ключко, С. М. Ментинський. – Л. : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2005 – 207с.
6. Режим доступу : <http://www.pitonyak.org/>
7. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету, програмування. – Вид. 1. – К. : Вид. дім «СофтПрес», 2005. – 552 с.
8. Режим доступу : wikipedia.org
9. Режим доступу : <http://dramatica.org.ua/>

Ментинская Ирина. Компьютерная терминология: особенности употребления отдельных морфологических категорий. Стаття посвящена проблемам современной украинской компьютерной терминологии, которая находится в процессе унификации и развития. В частности, рассмотрены некоторые грамматические аспекты украинской терминологии, а именно: употребление окончаний родительного падежа в компьютерных терминах II склонения мужского рода. Предпринята попытка объединить в тематические группы проблемные терминологические единицы, в которых есть сомнения относительно выбора флексии. Конкретное внимание обращено на терминологическую единицу *макрос*, в которой сегодня недостаточно упорядочено окончание родительного падежа единственного числа. Учитывая лексическое значение слова, морфемное строение и ударение, проведен обстоятельный компонентный анализ и определено уместное окончание родительного падежа единственного числа мужского рода.

Ключевые слова: украинская терминология, грамматическая категория, родительный падеж, флексия, второе склонение, единственное число.

Mentynska Iryna. Computer Terminology: Features of the Using of Certain Morphological Categories. The article deals with the problems of modern Ukrainian computer terminology, which is in the process of unification and development. Some grammatical aspects are reviewed in particular including the use of the genitive case endings in computer terms of the 2nd declination masculine. An attempt was made to combine problematic terminological units (where there is doubt as to the choice of flexion) into thematic groups. Specific attention is paid to the terminological unit *macro*, which is currently poorly ordered as to the choice of flexion in the genitive singular. Considering lexical meaning of a word, morpheme structure and stress, a detailed component analysis is carried out and the appropriate ending in genitive singular masculine is determined.

Key words: Ukrainian terminology, grammatical category, genitive, flexion, the second declination, singular.

Стаття надійшла до редколегії
28.05.2013 р.

УДК 81'367.626

Оксана Микитюк

Український займенник – основа творення національної неповторності

У статті проаналізовано граматичний рівень української мови, що сягає своєю стабільністю й водночас неповторністю ще IX віку. Показано граматичні форми займенника, що є основою творення національної самобутності і залишаються стрижневими на будь-якому етапі розвитку мови. Проілюстровано особливості наповнення займенників словесним змістом у сфері мовлення, з'ясовано вживання українського займенника на основі писемних пам'яток XI–XIII ст., українських обрядових пісень та здрібніло-пестливих утворень. Схарактеризовано неповторність займенника як частини мови. Виокремлено національні риси у формах займенників усіх розрядів. Проаналізовано специфіку займенників у різних стилях мовлення, показано українську самобутність у творенні прислів'їв та приказок, з'ясовано інтерферентні помилки у вживанні займенників.

Ключові слова: граматичний рівень української мови, національна неповторність займенника, розряди займенника, займенники в різних стилях мовлення, інтерферентні помилки.

Постановка наукової проблеми та її значення. Основою творення національної неповторності зазвичай вважають лексичний рівень мови, позаяк є низка слів-символів, що відразу скеровують читача до певного пласту культури, історії, літератури, мови. Приміром, Д. Павличко у вірші «Пам'ять» віддзеркалює історичне минуле українців такими значущими поняттями: Батурин, Базар, Крути і «німа Голгофа наша – Колима...». Проте самобутність мови можна вивчати і на рівні граматичної системи, що в поєднанні з лексичною творить живий організм, який живе своїм самостійним життям, неповторним для кожного народу. Граматика найчастіше виявляє національний характер мови, її своєрідність.

Граматичний рівень української мови сягає своєю стабільністю й водночас неповторністю, за твердженням А. Кримського, ще IX віку. На основі досліджень пам'яток Русь-України (у праці: «Украинская грамматика», т. 1–2, 1907–1908 pp.) учений переконливо довів консервативність української мови в галузі морфології та показав, що типові граматичні форми вже існували на початку доби літописання: «Мова Наддніпрянщини та Червоної Русі XI віку – це цілком рельєфна, повно означена, яскраво індивідуальна одиниця, і в ній легко можна пізнати предка сьогочасної малоруської мови» [5, с. 9].

Актуальність теми полягає в тому, щоб показати, як у мові збережено та відтворено типові граматичні форми займенника.

Наукова новизна статті – це унаочнення феномена граматичної стабільності і неповторності мови, що є вагомим чинником для відновлення етнічної української свідомості та утвердження